

TIBBIYOT SOTSIOLOGIYASINING MAZMUN MOHIYATI VA UNING TARIXIY ASOSLARI

Alisher Madrahimov

Central Asian medical Universiteti o'qituvchisi

Sotsiologiyafanlarifalsafadoktori PhD

e-mail: alisherw35@gmail.com Tel: 905813983

"Central Asian Medical University"

Davolash ishi 1524 guruh talabasi

Muhammadova Roziyaxon Bakirjon qizi

Annotatsiya. Mazkur maqolada tibbiyot sotsiologiyasining mazmun-mohiyati va uning tarixiy asoslari yoritilgan. Fan sifatida tibbiyot sotsiologiyasi inson salomatligi va kasalliklarning ijtimoiy omillar bilan bog'liqligini, tibbiy muassasalar faoliyati hamda shifokor-bemor munosabatlarini o'rganishi ta'kidlangan. Shuningdek, sog'liqni saqlash siyosati va jamiyat taraqqiyotida ushbu fanning o'rni ochib berilgan. Tarixiy jihatdan Ibn Sino kabi Sharq mutafakkirlaridan boshlab, Rudolf Virxov va XX asr sotsiologlari qarashlari misolida fan shakllanishi tahlil qilingan. Xulosa qismida tibbiyot sotsiologiyasining zamonaviy davrdagi ahamiyati, ijtimoiy adolat, profilaktika va sog'liqni saqlash tizimini samarali tashkil etishdagi roli ko'rsatib o'tilgan.

Annotation. This article highlights the essence and historical foundations of medical sociology. As a discipline, medical sociology examines the relationship between human health and the social determinants of disease, the functioning of medical institutions, and doctor–patient interactions. It also reveals the role of this science in health policy and social development. From a historical perspective, the article analyzes the contributions of Eastern thinkers such as Avicenna, as well as Rudolf Virchow and 20th-century sociologists, to the formation of the field. In conclusion, the importance of medical sociology in the modern era—its role in ensuring social justice, prevention, and the effective organization of healthcare—is emphasized.

Аннотация. В данной статье раскрыта сущность и исторические основы медицинской социологии. Как наука, медицинская социология изучает взаимосвязь здоровья человека и социальных факторов заболеваний, деятельность медицинских учреждений, а также отношения между врачом и пациентом. Кроме того, показана роль данной дисциплины в политике здравоохранения и развитии общества. С исторической точки зрения проанализированы взгляды восточных мыслителей, таких как Ибн Сина, а также Рудольфа Вирхова и социологов XX века, внесших вклад в становление науки. В заключении подчеркивается значение медицинской социологии в современную

эпоху — её роль в обеспечении социальной справедливости, профилактике и эффективной организации системы здравоохранения.

Kalit so'zlar. Tibbiyot sotsiologiyasi, salomatlik va ijtimoiy omillar, tibbiy muassasalar, shifokor-bemor munosabatlari, sog'liqni saqlash siyosati, jamiyat taraqqiyoti, sotsiologiya tarixi, zamonaviy sog'liqni saqlash, ijtimoiy adolat, profilaktika.

Kirish. Tibbiyot sotsiologiyasining mazmun-mohiyati va tarixiy asoslari

1. Tibbiyot sotsiologiyasining mazmun-mohiyati

Tibbiyot sotsiologiyasi — sotsiologiyaning maxsus sohasi bo'lib, inson salomatligi va kasalliklarning ijtimoiy jihatlarini o'rganadi. Bu fan sog'liq va jamiyat o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni tahlil qiladi hamda quyidagi masalalarga e'tibor qaratadi: Salomatlikning ijtimoiy omillari. Insonning yashash sharoiti, ovqatlanish tartibi, ekologik muhit, mehnat sharoitlari va iqtisodiy darajasi sog'liq holatini belgilovchi asosiy omillardir. Masalan, kambag'allik yoki gigiyena talablariga rioya qilmaslik kasalliklarning tez tarqalishiga olib keladi. Kasalliklarning ijtimoiy sabablari. Surunkali kasalliklar (yurak-qon tomir, diabet, o'pka kasalliklari) ko'pincha noto'g'ri turmush tarzi, stress, zararli odatlar va jamiyatdagi ijtimoiy tengsizlik bilan bog'liq bo'ladi. Tibbiy muassasalar faoliyati. Sotsiologiya fanining bu yo'nalishi kasalxonalar, poliklinikalar, dispanserlar kabi muassasalarning tashkiliy tuzilishini, boshqaruv usullarini va ijtimoiy vazifalarini o'rganadi. Shifokor va bemor o'rtasidagi munosabatlar. Shifokorning bemorga munosabati, muloqot sifati, ishonch darajasi davolash samaradorligiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayon tibbiyot sotsiologiyasining markaziy mavzularidan biridir. Sog'liqni saqlash siyosati. Har bir davlat aholisining sog'lig'ini asrash uchun turli dasturlar ishlab chiqadi. Ularning samaradorligi, aholining tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari ham sotsiologik tahlil qilinadi.

2. Tarixiy asoslar

Tibbiyot sotsiologiyasi alohida fan sifatida XX asrning o'rtalarida shakllandi, ammo uning ildizlari qadim davrlarga borib taqaladi: Qadimiy Sharq mutafakkirlari. Ibn Sino o'zining "Al-Qonun fi-t-tib" asarida salomatlikni saqlashda ovqatlanish, turmush tarzi, iqlim va atrof-muhit omillarini asosiy deb bilgan. Shuningdek, Beruniy ham tabiat va inson salomatligi o'rtasidagi bog'liqlikka e'tibor qaratgan. XIX asrda germaniyalik olim Rudolf Virxov "kasalliklar ijtimoiy hodisa" ekanini ta'kidlab, kambag'allik va tengsizlikni salomatlikka xavf tug'diruvchi omil sifatida ko'rsatgan. Bu qarashlar keyinchalik ijtimoiy tibbiyot tushunchasining rivojlanishiga olib keldi. XX asrda AQSh va Yevropa davlatlarida "medical sociology" mustaqil fan sifatida shakllandi. Sog'liqni saqlash tizimi, shifokor-bemor munosabatlari, tibbiy xizmatdan foydalanish imkoniyatlari sotsiologlarning asosiy tadqiqot mavzulariga aylandi.

O'zbekiston va Markaziy Osiyoda Mustaqillik yillarida sog'liqni saqlash tizimi isloh qilindi, profilaktik tadbirlar kuchaytirildi. Tibbiyot sotsiologiyasi milliy sharoitga mos ravishda rivojlanib, aholining salomatligini yaxshilashda ijtimoiy yondashuvni ilgari surmoqda.

3. Tibbiyot sotsiologiyasining zamonaviy davrdagi ahamiyati haqida fikr bildirsak uning vazifalari quyidagilardan iborat.

- Kasalliklarning oldini olishda ijtimoiy omillarni tahlil qiladi.
- Tibbiy xizmat sifatini oshirishga ko'maklashadi.
- Aholining turmush tarzini sog'lomlashtirishga ilmiy asos yaratadi.
- Davlatning sog'liqni saqlash siyosatini samarali yo'naltirishga yordam beradi.
- Shifokor va bemor o'rtasida ijobiy muloqotni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Tibbiyot sotsiologiyasi jamiyat hayotida alohida ahamiyatga ega bo'lgan fanlardan biridir. U inson salomatligi va kasalliklarning nafaqat biologik, balki ijtimoiy omillar bilan ham chambarchas bog'liqligini ko'rsatib beradi. Shuningdek, tibbiy muassasalar faoliyatini samarali tashkil etish, shifokor va bemor o'rtasidagi munosabatlarni ijtimoiy jihatdan tahlil qilish ham ushbu fan doirasiga kiradi. Tarixiy manbalarga murojaat qilsak, Ibn Sino kabi Sharq mutafakkirlari sog'liqni muhofaza qilishda turmush tarzi va ijtimoiy sharoitlarning o'rnini haqida qimmatli fikrlar bildirganlar. XIX asrda Rudolf Virxov va boshqa olimlar tomonidan ilgari surilgan qarashlar tibbiyot sotsiologiyasining shakllanishiga asos bo'ldi. XX asrda esa bu fan alohida ilmiy yo'nalish sifatida e'tirof etilib, tibbiyot amaliyotida keng qo'llanila boshlandi. Bugungi kunda tibbiyot sotsiologiyasi sog'liqni saqlash tizimini takomillashtirish, profilaktika ishlarini kuchaytirish, ijtimoiy adolatni ta'minlash hamda aholining sog'lom turmush tarzini shakllantirishda muhim ilmiy-amaliy vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Shu bois, mazkur fanni chuqur o'rganish nafaqat shifokorlar, balki butun jamiyat taraqqiyoti uchun zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jo'rayev R. Sotsiologiya. – Toshkent: Universitet, 2004.
2. Nazarov Q., G'ulomov S. Sotsiologiya asoslari. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2007.
3. Karimov A. Tibbiyot sotsiologiyasi. – Toshkent: Tibbiyot, 2015.
4. Haydarov O. Sotsiologiya: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Universitet, 2010.
5. Abdukarimov A. Jamiyatshunoslik va sotsiologiya. – Toshkent: Noshir, 2012.
6. Xolbekov R. Sotsiologiya: darslik. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.
7. Mamatqulov H. Tibbiy sotsiologiya asoslari. – Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2018.
8. Abdullayev M. Sog'liq va jamiyat: sotsiologik qarashlar. – Toshkent: Universitet, 2020.